

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-34>

THE ISSUE OF ADVOCACY ACTIVITIES IN JUDICIAL PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN THE CONDITIONS OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW

ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ В СУДОВОМУ ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Boiko N. O.

*Managing Partner
of the Pantheon Bar Association,
Head of the Public Scientific
Organization "Foundation
of Public Legal Initiatives"
Dnipro, Ukraine*

Бойко Н. О.

*керуючий партнер
Адвокатське об'єднання «Пантеон»,
керівник
Громадська наукова організація
«Фундація публічно-правових
ініціатив»
м. Дніпро, Україна*

Військова агресія Російської Федерації проти України в 2022 році та введення правового режиму воєнного стану зумовили значні корективи в усіх сферах суспільного життя. Внаслідок таких подій суттєві зміни зазнала й адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1].

Діяльність адвокатів, ефективність їх правозахисної роботи безпосередньо пов'язані зі становищем людини в суспільстві та державі, а також з дотриманням основоположних принципів демократії, верховенства права, захисту прав людини й відповідно якісної правничої допомоги. Роль адвоката в процесі становлення прав людини, їх захисту та відновлення є беззаперечною в будь-якій державі та правовому суспільстві.

Вітчизняні науковці характеризують адвокатуру як елемент правової системи України, а правозахисну діяльність адвокатів як частину юридичної практики в правовій системі; як особливий правозахисний

інститут громадянського суспільства, який представляє інтереси цього суспільства перед державою, взаємодіє з державою і водночас протистоїть державі в особі органів публічної влади з питань захисту прав та свобод людини, зокрема в судових органах; як професійну організацію адвокатів зі спеціальним статусом, яка діє на засадах самоврядування і через яку реалізуються права юриста на заняття адвокатською діяльністю [2]. Питання захисту прав людини є одним із нагальних в умовах сьогодення, у зв'язку з цим надзвичайно важлива внутрішня консолідованість всіх інституцій. Саме на адвокатуру покладено конституційну функцію захисту прав людини та громадянина, а право на захист, відповідно до Конституції України, не підлягає обмеженню навіть під час запровадження режиму воєнного стану.

Однак, з моменту масштабної збройної агресії постійно змінюються умови, від яких залежить реалізація основної мети інституту адвокатури, зокрема: несення адвокатами служби в лавах Збройних Сил України; виїзд частини адвокатів за кордон або в інші міста України, у зв'язку зі збройною агресією; обмеження функціонування єдиних державних реєстрів; робота органів публічної влади, у тому числі й судів, в дистанційному режимі або зі скороченим робочим днем; вимушене припинення роботи судів на територіях, де ведуться бойові дії; переміщення суду в іншу місцевість; відкладення розгляду справ; пропуск процесуальних строків тощо. Цей перелік не є вичерпним, оскільки умови здійснення ключової функції адвокатури постійно змінюються.

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» розділ VIII Конституції України «Правосуддя» було доповнено статтею 131-2 щодо діяльності адвокатури [3]. Тобто, законодавець визначає адвокатуру як елемент правосуддя, оскільки найважливішою конституційною функцією адвокатури є забезпечення права кожної людини на захист. Наділяючи відповідною функцією інститут адвокатури, держава, в свою чергу, має сприяти високому рівню надання адвокатами професійної правничої допомоги, що матиме безпосередній вплив на якість здійснення правосуддя.

Слід зазначити, що ефективність захисту адвокатом прав людини та, відповідно, надання якісної правничої допомоги, безпосередньо залежить від доступу до правосуддя, який ускладнився в разі після введення правового режиму воєнного стану. Разом з тим, не можливо залишити поза увагою рекомендації Ради суддів України, які надавалися у зв'язку з введенням воєнного стану, зокрема, щодо можливості роботи судів дистанційно, якщо існує загроза життю і здоров'ю суддям, працівникам суду та учасникам процесу. У випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин,

які зумовили припинення розгляду справ. Інформувати про такі рішення оперативні штаби, Верховний Суд, Раду суддів України, ДСА України. Крім того, Якщо у справі спливають процесуальні строки, то рекомендовано їх продовжувати, принаймні до завершення дії воєнного стану [4]. Водночас, особливої уваги в таких умовах заслуговує упровадження елементів електронного урядування, зокрема функціонування системи «Електронний суд», здійснення правосуддя у режимі відеоконференції, у тому числі із застосуванням власних засобів поза приміщенням суду, що позитивно відображається на захисті прав людини, електронний документообіг, що дозволяє оцифровувати матеріали справи і зберігати їх в надійних серверах. Саме електронне врядування дає можливість адвокатам виконати свої функції якісно та в повному обсязі.

Таким чином, захист прав людини не може бути обмеженим ні в якому випадку, навіть під час дії правового режиму воєнного стану. Навпаки – перед державою постало завдання – якомога швидше забезпечити доступ до правосуддя, елементом якого є адвокатура. Надання правничої допомоги під час дії правового режиму воєнного стану досить ускладнила діяльність адвокатури вцілому, але водночас, це вплинуло на оновлення формату функціонування професійного механізму. Незважаючи на труднощі та складні обставини, адвокатура продовжує функціонувати, виконуючи свій конституційний основний обов'язок щодо захисту прав і свобод людини, організовувати надання правової допомоги особам, які потребують правового захисту. Водночас, існує необхідність нормативного закріплення норм адвокатської діяльності в умовах правового режиму воєнного стану на законодавчому рівні.

Література:

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
2. Оніщик Ю.В. Організаційно-правові засади діяльності адвокатури України в умовах воєнного стану. URL: www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6373/13409-1?inline=1.
3. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#n99>.
4. РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Рада суддів України, 02.03.2022, URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>.